

האם יש יחסי-מין הומוסקסואליים בבתי הסוהר בישראל?

מחקר-חלוץ חושף כי תופעת יחסי-מין הומוסקסואליים בקרב אסירים פליליים בוגרים בבתי סוהר בישראל היא נדירה ■ ממצאים אלו ייחודיים ועומדים בסתירה לממצאי מחקרים מקבילים שנאספו במרבית בתי הסוהר במדינות המערב ■ מהן הסיבות לכך? לפניכם תמצית המחקר, על מסקנותיו המעניינות

השלישי של המחקר פגש החוקר את כלל האסירים שהביעו נכונות לקחת חלק במחקר, הסביר להם את מטרתו וביקש את השתתפותם הוולונטרית. בשלב הרביעי, נערכו ראיונות עומק מובנים למחצה עם 151 אסירים (20% מכלל האסירים הבוגרים שהתנדבו לקחת חלק בתהליך המחקרי) במשך 460 שעות בסך הכל. תחת הכותרת 'יחסי-מין הומוסקסואליים' נתבקשו המרואיינים להתייחס לאקטים מיניים רצוניים או כפויים שבוצעו על-ידי אסירים ובאסירים.

יחסי-מין מרצון - נדיר

בניגוד לתיאוריות ולממצאי מחקרים דומים בעולם, נראה שתופעת ההומוסקסואליות נדירה כיום במציאות הכלא בישראל. שלושה מרואיינים בלבד, מכלל אוכלוסיית המחקר, דיווחו ששמעו, במהלך כל היסטוריה הכליאה שלהם, על קיומם של שלושה אירועים ממשיים בהם קוימו יחסי-מין הומוסקסואליים מרצון. כל שאר הנחקרים דיווחו שלא נתקלו בסוג זה של יחסים במהלך מאסרם. לצד נדירותם של יחסי המין הומוסקסואליים מרצון בבתי הסוהר לגברים בישראל, הדגישו משתתפי המחקר כי אלה נתפסים בעיניהם ובעיני אוכלוסיית הכלואים כבזויים וכדחויים.

מערכת הנורמות בתת-תרבות האסירים בישראל מדגישה את העובדה, כי העברייני חייב להיות "נורמלי" וחסון מבחינה מינית (כלומר ש"לא נשבר" ו"לא נסחף"). על-פי נורמות ההתנהגות של קוד האסירים, "אסיר טוב" הוא זה ששולט בדחפיו ובעצביו (ובכלל זה בדחפיו המיניים) ונשאר "ג'דע" (גבר כהלכה) גם תחת לחץ רב. לפיכך אסיר המקיים יחסי מין הומוסקסואליים מרצון, בין אם לצורכי הנאה ממין ובין אם לצורך השגה של טובות הנאה, נתפס כמי שנשבר. אסירים אלו מתויגים ומכונים בקשת רחבה של מינוחים שליליים ומשפילים, בהם - "אגוזונים", "טפטים", "כוסיות" ו"מתכופפים", המגדירים את נטייתם המינית ומשפיעים על מיצובם בקסטה הראויה להם על-פי קוד התנהגות האסירים. מעט האסירים ההומוסקסואליים ("טבעיים" או "מצביים") בבתי הסוהר לבוגרים בישראל זוכים לקשת רחבה של

מאת: דר' תומר עינת*

אחת מחוויות המאסר המכאיבות והמקפחות ביותר, לאסירים גברים, היא מחסור ביחסי מין הטרנסקסואליים (יחסי מין בין גברים לנשים). יחסי המין מהווים באופן כללי מרכיב פיזיולוגי ופסיכולוגי מרכזי בחיים האנושיים. מניעתם עלולה לפיכך, להוביל למצוקות רגשיות, נפשיות ופיזיולוגיות קשות. רוב האסירים, נשואים ולא נשואים, נהגו לקיים יחסי-מין הטרנסקסואליים טרם כניסתם לכלא, ומניעתם של אלה מהם גורמת לתחושות חסר, לעלייה בדחפים המיניים ולחיפוש מקורות חלופיים, מיניים ולא מיניים, לפריקת מתח זה.

נוסף להפחתה הדרמטית או למניעה המוחלטת של יחסי-מין הטרנסקסואליים, המעבר לעולם חדש, המאופיין בקודים ובנורמות חדשים, מאלץ את האסיר לאמץ אופני התנהגות חדשים. הבידוד והניתוק ממשפחה ומחברים, הגבלת הזמן האישי והתנועה והחידרה לפרטיות - כל אלה יוצרים אצלו דרכי התנהגות חדשות, בפרט ביחסי-מין, המסייעות לו להסתגל לקיפוחו, ועומדות, לעתים, בניגוד לאלו הנהוגות בתרבות הרחבה.

המחקר הנדון מתמקד בשני תחומי עניין מרכזיים: עמדותיהם של אסירים-גברים בישראל ביחס ליחסי-מין הומוסקסואליים (מרצון או מכורח) בכלא, ומקומם של יחסים אלו בתת-תרבות הכלא בישראל.

שיטת המחקר

לצורך המחקר, נערך בין השנים 2003-2006 מדגם שכלל 151 אסירים בוגרים, המהווים כ-1.37% מכלל אוכלוסיית האסירים הפליליים בבתי הסוהר בישראל. המחקר בוצע בארבעה שלבים: בשלב הראשון נדגמו באופן אקראי ארבעה בתי סוהר מכלל בתי הסוהר הפליליים במדינת ישראל ('צלמון', 'אשמורת', 'איילון' ו'אהלי קידר'). בשלב השני, פגש החוקר ארבעה ראשי תחום חינוך בארבעת בתי הסוהר שנדגמו, תיאר בפניהם את אופייה של תוכנית המחקר וביקש את עזרתם ביידוע כמה שיותר אסירים אודות המחקר ובעידודם לקחת בו חלק באופן התנדבותי. בשלב

"בניגוד לתיאוריות
ולממצאי מחקרים
דומים בעולם,
נראה שתופעת
ההומוסקסואליות
נדירה כיום במציאות
הכלא בישראל"

סנקציות מצד חבריהם למאסר, החל בהשפלות מילוליות וכלה בפגיעות פיזיות ובבידוד.

מעשה דחוי ומביש

תופעת האינוס ההומוסקסואלי בבתי הסוהר הפליליים בישראל נדירה ביותר. מרבית משתתפי המחקר הצהירו שהם מעולם לא לקחו חלק, פעיל או סביל, ו/או היו עדים לאקט של אינוס ההומוסקסואלי או לתקיפה מינית בכלא. נחקר אחד בלבד דיווח שהיה עד, בזמן אמיתי, לאינוס ההומוסקסואלי.

אסירים רבים רואים באינוס ההומוסקסואלי בכלא מעשה דחוי ומביש ומפרשים אותו במונחים רגשיים שליליים. אסירים האונסים או המנסים לאינוס אסירים אחרים נמצאים - יחד עם אסירים המרצים מאסר בגין עבירות-מין, גילוי עריות, תוקפי זקנים חסרי ישע ומלשינים - במעמד הנמוך ביותר בתת-תרבות הכלא, וזוכים לגילויי השפלה, בוז, תיוג ואלומות מילולית ופיזית יומיומיים מצד חבריהם למאסר.

אסירים בוגרים בבתי הסוהר בישראל דוחים את קיומם של יחסי-מין הומוסקסואליים מרצון או מכורח בבתי הסוהר. בניגוד לתתי-תרבויות של אסירים במדינות מערביות רבות, בהן נתפסים יחסי-מין הומוסקסואליים מרצון כתחליף נאות וראוי ליחסי-מין הטרוסקסואליים, הרי שאסירים בוגרים בבתי הסוהר בישראל רואים בהם ביטוי לחולשה פיזית ו/או מנטלית ומשום כך הם ראוים לדעתם לגינוי ולהשפלה.

מפגשי התייחדות עם נשים

מהן הסיבות המרכזיות לנדירותם של יחסי-מין הומוסקסואליים בבתי הסוהר לאסירים בוגרים בישראל?

התשובות לשאלה זו רבות ומורכבות. ראשית, ותוך התייחסות בלבדית לנושא יחסי המין ההומוסקסואליים מרצון, נראה שלמחצית מאוכלוסיית האסירים הבוגרים בישראל לערך יש נגישות להיצע עשיר ומגוון של שירותי מין הטרוסקסואליים מחוץ לבתי הסוהר. 49.8% מכלל אוכלוסיית האסירים הבוגרים בישראל שפוטם לתקופות מאסר מרביות של שלוש שנים, והם זכאים לצאת לחופשות חודשיות ממוצעות של 48 שעות לאחר ריצוי רבע מתקופת המאסר שהושתה עליהם. במילים אחרות, התקופה המרבית של שלילת יחסי-מין הטרוסקסואליים ממחצית אוכלוסיית הכלואים לערך עומדת על תשעה חודשים. יתרה מזאת, בהתאם למסקנות המחקריות ביחס לקשר החיובי שבין מפגשי התייחדות בכלא לבין הפחתה של

שכיחות הפעילות המינית ההומוסקסואלית (מרצון או מכורח) ושיעורי האלימות במסגרתה, מאפשר שב"ס, כמובן על-פי הקריטריונים הנדרשים לשם כך, קיום של מפגשי התייחדות בתוך בית הסוהר.

בנוסף, מאפשר שב"ס חופשות מיוחדות לאסירים נשואים, לאסירים נשואים חשוכי-ימים, לאסירים שבנות-זוגם (נשואות או הידועות בציבור שלהם) עוברות טיפולי הפריה מלאכותית ולאילו האסורים לתקופות של 15 שנים לפחות, שהם הורים לילד אחד.

הסבר אפשרי נוסף להימנעות מיחסי-מין הומוסקסואליים נעוץ, על-פי דבריהם של מרבית משתתפי המחקר, בחששות הכבדים מפני נגיף האיידס, התפשטותו בחברה הכללית ובבתי הסוהר והעלייה במספר האסירים בעלי סיכון גבוה להידבקות או להדבקה. מסתבר כי מרבית האסירים סובלים מבורות רבה ומהיעדר כל מידע אובייקטיבי על מחלת האיידס ולכן קיימת בכלא הנצחה והעצמה של החרדה מהמחלה, סטריאוטיפיזציה שלילית קיצונית כלפי נשאים ובידודם באופן פיזי וחברתי. לצד מציאות חברתית קשה ועגומה זו, נראה באופן ציני ואבסורדי שהיא תורמת למניעת קיומם של יחסי-מין הומוסקסואליים בבתי הסוהר בישראל.

סיבה אפשרית אחרת להסתייגות האסירים מיחסי-מין הומוסקסואליים עשויה להיות קשורה לרקעם הדתי. רובם המוחלט של האסירים הפליליים בישראל (96.8%) מגדירים את עצמם כשייכים לאחת משלוש הדתות המונותאיסטיות הגדולות. התנגדותן הנחרצת של שלוש דתות אלה לכל סוג של יחסי-מין הומוסקסואליים עשויה לעמוד גם היא בבסיס שכיחותם המועטת של יחסי-מין כאלה בבתי הסוהר בישראל.

הפתרון הישראלי

לאור קיומו של קשר אפשרי בין שכיחות קיומם של יחסי-מין הומוסקסואליים בכפייה בבתי הסוהר לבין רמות גבוהות של התנהגות אלימה וקטלנית בחברה הכללית, ניתן היה להניח שנדירותם של יחסי-מין הומוסקסואליים בכפייה בבתי הסוהר בישראל מהווה שיקוף לרמות נמוכות של התנהגות אלימה בחברה הרחבה. והנה, בין השנים 1997 ל-2004, עמדו שיעורי הרצח הממוצעים בישראל על 28.19 לכל מיליון תושבים. כלומר, נראה שחוסר קיומם הכמעט מוחלט של יחסי-מין הומוסקסואליים בכפייה בבתי הסוהר לאסירים בוגרים בישראל קשור פחות לשכיחותה הכוללת של ההתנהגות האלימה בחברה הישראלית, ויותר לתת-תרבות הסוהר כיום. במילים אחרות: ההסבר לנדירותם של יחסי-מין הומוסקסואליים בכפייה בבתי הסוהר לאסירים בוגרים בישראל חייב, בהקשר זה, להיות בעל אוריינטציה בית-כלאית.

חשוב מכל: בניגוד לעמדותיהם הפסימיות של חוקרים בין-לאומיים שונים ביחס ליכולת המיגור של יחסי-מין הומוסקסואליים (בעיקר מרצון) בבתי הסוהר לגברים ולכשלונותיהן של תוכניות שונות בתחום שנוסו במוסדות כליאה לגברים בארה"ב, הניסיון הישראלי מציע פתרון אפשרי יעיל למזעור יחסים אלו. פתרון זה כולל מפגשי התייחדות בין מספר רב ככל שניתן של אסירים, שאינם זכאים לחופשות ושעומדים בקריטריוני הזכאות, עם בנות-זוגם, ויציאה אינטנסיבית של מספר מרבי של כלואים לחופשות, לאחר ריצוי יחסית קצר של רבע מתקופת המאסר הכוללת שהושתה עליהם ובכפוף לתנאים הקבועים בחוק ובתקנונים הרלוונטיים.

*ד"ר תומר עינת הוא מרצה לקרימינולוגיה וחבר סגל באוניברסיטת בר-אילן ובמכללה האקדמית כנרת בעמק הירדן.